

euskaltzaleen jainkoa

ill

behar dugu

*"Kristauak bere baitan sinisgabe bat
daramaki fededunarekin
eten-gabeko elkar-izketan" (1).*

rikardo arregi

Fededunak behar duen amairik gabeko bere fedearen egunera-tzean, berpentsatzean, berbizitzean ezin lezake ahaztu bere inguruko kondizionamendua. Fedea ez da zerbait astratua, ez da igesbiderako deia.

Euskal Herria'ren prolemak bere gordintasun guz-tian, XIX'gn. gizaldian, planteatzen asi ziran ezkeroztik Jainkoaren izenak eta uste batek gure arteko pentsa-tzearen bizkar-ezurra osatu dutelako, gure fedearen berpentsatze ta eguneratzean korapillorik gogorreneta-koa osatzen du.. Bestaldetik, sarritan ikusten eta entzu-ten dugunez, euskal gaztedia fedea galtzen ari omen da. Nik, hori, pozgarria dela esan ditekela uste dut. Gi-zatasunaren aldetik, eta kristautasunaren aldetik ere bai, komeni da fede batzuk galtzea. Horregatik euskal-tzaleok izan edo asmatu dugun Jainkoa ill behar dugula uste dut. Gizatasunarentzat, gizonaren liberazioaren-tzat, zaleturik burrukan gabiltzan kristauontzat Jain-ko hori idolo bat delako. Gizonaren liberazioarentzat kate eta eragozpen bat.

Fedea eguneratzea eten-gabeko burruka da. Fedea, une bakoitzean erne izan behar dugun hoietakoa da. "Gure arkitu nahiak eten-gabeko izan behar du. Gure fedeak ez digu baimenik eta oporrik ematen desipuitze ta ber-ipuitzearen arteko dialektika baztertze. Dialektika honek duen egonezifietik iges egin nahi guztiak —edo eskubira, ipuiean finkatuaz, edo ezkerrera, mitua beñ batekoz dese- gifañ— historiaren mugan bertan "esjaton" batera zuzentzen den fede ta esperantza bidelari eta ebolutiboaren kontra egiten den burgesa- tzearen pekatu astun bat da" (2). Izan ere, "desipuitzearen lanean gabiltzanok ipuiak erabiltzen ditugu eta ez dago hortan kontradiziorik. Mitu hoiek derrigorrezkoak dira, ezaguera erabatekoa ez izaterakoan, irudi batzuk derrigorrezkoak ditugulako gure ezaguera ta asmoe- tan" (3).

Ondorenean datozten lerroak Egiaren billa egiten saiatu naizen urbiltze bat besterik ez da. Osatu gabea, beraz, geroago zuzendu beharrekoa. Ausardiarekin egiña, dudarik gabe. Eziñ, ordea, ixillik gelditu. Nere pentsamentuak, eskasak noski, argitaratu —eta horregatik oker jokatzea arriskatu— edo nere baitan gorde obetogo sendotu bitartean, da azaltzen zaiten aukera. Dudarik gabe, arrisku guztiekin, lehendabiziko aukerutzen dut.

Rousseau, erromantikoak eta Jainkoa

Euskaltzaleak ez dira izandu esan oi izan den beziñ baserritar eta aldeanoak. Xinplekeri aundiena litzake hori defenditzea. Julio Caro Baroja'k dion bezela, ordea, XIX'gn. euskal mendean erreboluzio gisako zerbait gertatu zen Euskal Herria'n. "Emeretzigarren gizal- dian erreboluzio urbano gisako zerbait gertatzen da, bizimodua erabat aldatuko duena, gure egunean neurri izugarriak artzen dijoan erre- boluzioa" (4). Izan ere, "bi edo iru hiri aundi ez izateak, tenikaren aldetik egiten ziran lanak legundu ta gutxitu zituen. Pentsamentua- ren aldetik Herriaren desarroloa eskas xamarra izan zen beti. Eus- kalduna, mailla aundienetara iritxi zen garaietan ere, XVIII'gn. mendean, batez ere praktikoa izan zen, utilitarioa, teori saiaketarako ta inbestigazioetarako, joera gutxikoa, baserritar zalduna, kasurik onenean kanpoan egiten zanaren ezagutzaillea. Eta honek bere ondo- renak izan zituen produzitzen zuen industria, atzeratu xamarra beti, nahiz eta Espainia'ren kontestuan (edo beste edozeifetan) bere bi- zikoa eta estraiñua" (5).

Emeretzigarren mendean industriatzen da Euskal Herria, sentidu modernu batean. Hirietako zibilizazioa ere orduan sortzen zaigu. Atzerriar langilleen etorrera ere orduan asitakoa. Fueroak gal-tzea, Espainia'ren batasunean sartzea, karlisten gerrateak. Beltzak, errepublikazaleak, sozialistak. Karlistak, integristak, abertzaleak.

Eta danetan nahastua Jainkoaren itza, Jainkoaren uste bat. Jainko honi deitzen diot euskaltzaleen Jainkoa. Hori da iltzen doana eta ill behar duguna.

Emeretzigarren mendea ezkeroztik Euskal Herri'ko guztiak ez dira euskaldunzat artu izan, euskaldun ontzat gutxienez, Euskaldun izaera baserritasunean bildua zela zirudien karlisten lehendabiziko gerratean. Indartzen zijoazten euskal hiriak, Bilbao eta Donostia, eta euskal burgesak beltzak ziran. Hauek librekanbistak ziran. Izan ere garai haietan politikan liberalak ziranak ekonomian librekanbistak ziran. Bilbotar eta donostiar euskaldun burgesak ere librekanbistak ziran, librekanbioa bere komertzioaren eragizenez Espainia'ren barruan ikusten bazuten ere.

Fueristak, politikan eta ekonomian, autarkizaleak zirala esan genezake. Aislazionistak.

Mende hortan burgesia, Donostia eta Bilbo'ko komertzio gille ta kapitaldun liberalak, goraka zijoan indarra osatzen zuten. Hoiek ziran aurrelariak. Besteak, nekazaritzan finkatuak, lurraren jabeak edo lurra lantzen zutenak, desegiten zijoan nekazari zibilizazioaren eustailleak. Bigarrengoak lehendabizikoak ez zirala edo euskaldun gaiztoak zirala zioten. Euskal Herria'ri traizioa egiten ziotela atzerriko ideia ta gizonen morrontzan. Gaiñera Jainkoaren etsaiak omen ziran libertadearen ideia txoro ta arriskorrek ekarri zituztenak. Euskaldun izatea fededun izatea omen zen. Izan ere fueroak, Ebro'ko aduanak, liberalismoak etab. zirala ta **Jainkoa euskal arazoetan nahastua azaltzea ez da batere arritzekoa. Gutxiago eztabaida hoietan batzuk bere bandera ta lema egitea. Jainko hori, ez da, ordea, Biblia'ko Jainkoa izango, Jainko espezial bat baizik.**

Emeretzigarren mendeko situazioa ta ideiak bat batean sortuta-koak ez dira. "Argien mendena" Madrille'ko erregeen absolutismoa ta zentralismoa indartzen zijoan neurrian asi zen euskaldunetan bere kondizioaren berezitasunaz kontzientziaratztea. Esmatze honek ebolu-zio luze bat izango du. Aspaldidanik errealdade bat izango da, izku-tua bederik ere. Emertzigarren mendea ezkeroztik asiko da, ordea,

sendotzen. Eta defensibaren seillua eramango du bere baitan. Komerzioaren eta ekonomiaren azitzeak hoienek manejatzaileak diran euskal komerziogille burgesak Euskal Herria'z gaindik zabaltzera eta begiratzera bultzako ditu. Eta Madrille'ra begiratzeko asiko dira. Fuetaroak ekonomiarentzat zituzten zenbait puntu kaltegarriak izango dira Euskal-Herri'ko ekonomiarentzat (6). XIX'gn, gizaldian situazioaren eustailleen eta aurrelarien artean, karlista ta liberalen artean, gerla piztuko danean, euskal burgesak bigarrenengoekin izango dira. Espainia'n erreboluzio liberalaren bitartez sortzera zijoan estadu berrian ikusten zuten biderik egokiena Euskal Herria'ren komerzioarentzat. Karlisten gerlak irabazi arren Espainia'n apenas gertatu zen burges eta liberal erreboluziorik. Euskal liberalak ere euskal arazoeztaz arduratzen ziran. Baifian berak egin nahi zuten erreboluzioa frustatua izan arren, izandu ziran konserbadoreak Espainia'n zentralismoak reakzioari ekarri zezaioketan bentajaz konturatu ziranak. Frantzia'ko kopia izan zen hemen egindako zentralizazioa eta hau bezela goitik beherako gobernu bati indar guztiak emateko. Agintea esku batean eta leku batean bilduta izatea komeni zitzaiezen, bestela posible baizen erresistentzi herrikoiak sortzea, beste aginteetan noski.

Horrelako giroan asi zen jaiotzen ezagutzen dugun Euskal Herria modernua, industriatu eta modernoa. Orainsu arte, ordea, Euskal Herri hau euskal izaeraren kontrakoaz artzen zuten zenbait euskaldunek eta euskaltzale guztiak. Zergatik? Euskaldunen nolabaiteko autarki hori arrisku aundiagoan jartzen zijoan neurrian, euskaldunetan bere kondizio ta izaeraren berezitasunaz kontzientziratzea indartzen joan zela esan dugu. Hortik ideialogi berezi bat sortuko da.

Rousseau'k gizona berez ona zela ta gizarteak biurtzen duela gaiztoa zion. Theori honen ondorenean zabaldu zen Europa'ko herrialdetan **“basati onaren”** irudia. Ondo ezagutu gabeko Herriak, Europa'ko Herri zibilizatuenetatik aparte bizi ziran Herri edo herrialdeak biurtu ziran **“basati onaren”** ejenplurik onenean. Julio Caro Baroja'k esaten duen bezela XIX'gn, mendean gertatu zen Euskal Herria'n erreboluzio urbano gisakoa, orduan aunditu ta sendotu hiriak, zitudadeak. Nolabait esateko, itzaren ethymologiari kaso egifik, zibilizatu. Zitudadeak zentralismoarekin batera sendotu ziralako, industriatzea ta gizarte industriatua ere bai, euskaldunek bere izaeraren berezitasunaren aurkakoak bezela artu zituzten. Industrietutako gizarte euskaldunen kontra jasotakoa da, pentsatzen zuten, gutxi gora behera. Gizarte honek gizona, euskaldun gizona, gaiztoa egiten du.

Mende hau inbestigatzailleen mendea izango da. Euskaldunen izkuntza ta arraza estudiantzera etorriko dira jakintsu ospetsuak Alemania'tik, Frantzia'tik etab. eta Herri hau erabat aparteko dela ikusiko dute. Bestetik historiaren aldaketa aundietan bere apartekotasuna gorde duelako, Europa'ko Herri aundi ta aurreratuenetatik begiratuta ontasun natural batean bizi ziralako, nai ez izanda ere Rousseau'ren "basati ona" —"baserritar ona" esango genduke guk— zetorren oroi-menera. Ontasun naturala, sentidu hontan, alegia, industrietutako ta asko desarrollatutako gizarteen artifiziosidaderik gabekoa.

Hau guztia, behar bada, ez da beifere agirian eta garbi garbian esan izandu, baiñan garai hailetako pentsamentuak bere sakontasunean aztertu ezkeror arkitu ditekela uste dut.

Dudarik gabe, azkeneko menderarte, Euskal Herria batez ere nekazaritzaren zibilizazio batean bizi zen. Eta zibilizazio hortan gauzak ez ziran zenbait kanpotar jakintsu eta bertako euskaldunek uste zuten bezifin ximpleak.

Industrietutako gizartean sortzen ari den kontraposizioan, nekazaritza gizarteko gizona ohea dela uste izatea, iritzi arrunt sospetxagarria da. Aldatu nahi ezak, lehengoa eusteak, aurreratu nahi eza azaltzen dute. Modernua danarentzat mesfidantzarik aundiena eguneratu.

Ta hori horrela izan dela garbi dago. Euskal literaturan, Mogel'ek idatzitako "Peru Abarka" da esaten ari naizenaren adibiderik onena. Peru Abarka izango da euskaldunaren personifikazioa, bera izango da adibide ta ejenplu ta ez jakituna, gizon ikasia.

* * *

Aurrera jarraitu baiño lehenago zerbait argitu dezagun. Euskaltzalea esaterakoan euskal prolemaz arduratua esan nahi da. Baiñan ez nolana hikoia. Euskaltzaleak Euskal Herria'ren eboluzioan gorputz soziologiko bat osatu dute. Gutxi gora behera euskal gizartea nekazaritzarenarekin identifikatu zutenak osatutakoa da.

Euskaltzaletasuna bi-balio-duna izango da, bi egal, alde, arpegi, posibilitade izango ditu. Batetik aurrerapenari frente egingo diolako

edo arpegi txarra jarriko diolako reaktionarioa eta koserbadorean biurtzeko joera izango du. Aurrerapenari fronte egiten ez badio ere, honentzat mesfidantzarik aundiena izango du. **Bestetik**, ordea, industriadze honekin batera, euskaldun izatea jarriko da arrisku gogorrean. Ekonomiaren desarrollurako Euskal Herri'ko mugak España guztira zabaltzeak, zentralismo politikoa ekarri zuen. Honekin batera kultura alienatu bat, besteen funzioan pentsatu zalako. Honen aurka altxatuko da euskaltzaletasuna. Ezarritako gobernu euskal arazoan aurka baldin bazebillen, honi egingo dion erresistentziak emango dio euskaltzaletasunari aurrelari izateko ahalmena.

Euskaltzaletasunak bi ahalmen hauen barruan eboluzionatuko du. Zenbaiten pentsamentuan, gaifera, indar zentrista izateko posibilitaderik aundiena emango dio. Politikan izango diran aukeraren artean, bi muturren tartekoa, erdikoa, izango dela usteko du. Izan ere euskaltzaletasunaren izate guztia ekiboko batean finkatuko da. Euskeraren eta euskaltzaletasunaren arazoak Euskal Herria'ren industriadze garaiekin batera artuko du gorputza. Industriadzearen garaiak aurrerapen bat dakarkite gizonarentzat. Industriadzearekin batera asiko da euskal izatea ittotzen eta gizarte berria egiteko modua laister euskaldunarentzat besteratzaillan biurtuko da, alienazioarako bidean. Mundu guztian bezela beñ sendotzen asi ezker, industriadze honen gidarien interesak ez dira Herriarenarekin ados izango. Puntu hontan euskaltzaleak arrazoñ izan dute beti. Industriadze hori kondenuatu egin behar zen. Industriadze konkretu baten kontra burruka egiteak, ordea, ez du esan nahi industriadze guztia txarra danik. Ez da igarotakoari dei egiñaz desegingo industriadzearen **era** txar hori. Industriadzearen progresua onaturik, hau euskaldun eta gizontiarra egiñaz baizik. Euskaltzaletasunak, ordea, hori egin beharrean igarotako garaiak euskal izatearekin bat egiterakoan burruka hortarako indar aundiak galduko ditu. Libertadea etengabe eguneratu behar den zerbait dela ahaztutzerakoan lehengo lege eta oituretan arkitzen ziran libertadeak absolutura jasoko dira.

Honelako itzak esango dira: "desafioa egiten dizutegu gu baiño libregoak izatera, zer diogu gehiago?, zuek zuen prinzipioekin guk gureekin bezif libreak. Desafioa egiten dizutegu, liberal modernuok, guk fueristak, betidanik libre geranak" (7).

Euskaltzaletasunean, beraz, euskaldunaren eta baserritarraren arteko identifikazio gisa bat izango da. Eta errealidade guzti hortan bildua Jainkoa? Zer Jainko ordea?

Benetako uskal izaera ta gizartea nekazaritzan edo igarotako garaietan dagoela usteko da Garai hoiek erabat idealizatuak izango dira noski. Gizarte hori horrelakoa izatea Jainko batek nahi izandakoa dela. Jainko hori izango gizarte hori horrela izatearen esplikazioa. Gizarte era honen kontra joatea Jainkoaren kontra joatea. Eta aldrebesean berdiñ. Euskeraren eta erlijioaren burruka berdiñak. Euskeraren atzera joatea erlijioaren atzera egitea. Gauza berriak pekatagarriak. Lotuan dantza egitea, siñu berrietan dantzatzea, pekatu. Maketoen gauzak, esango da, maketo itzarekin adierazi nahiko den desprezio guztiarekin. Gure oiturak, "garbiak". Kanpotik datozenak, sortzen ari diran berriak, lizunkerez beteak eta zikiñak. "Gure oitura garbiak" izango da idazle ta izlarien esanetan ugariena azalduko diranak. Euskaldunak zergatik geran galdetzerakoan, Jainkoak horrela nahi izandu duelako erantzungo da. Ta Jainkoaren nahi hori betetzea besterik ez zaigu tokatzen. Munduan ordena bat jarria dago. Ordena hori Jainkoak jarri du. Ordena horren barruan jarria dago euskaldunak eta euskaldun gizartea diran bezelakoak izatea.

Xistima bezela uste ta ideia guzti hauek baiñere bildu ez badira ere argi dago hau guztia izan dela oraintsu arte euskal pentsamentuaren bizkar ezurra. Euskaldunen eskubideen alde burruka egiterakoan Jainkoaren alde ta lehenagoaren alde burruka egitea izango da.

Zer Jainko da, orduan, euskaltzaleena? Euskaldun izaera konkretu bat esplikatzen duena eta gizarte berriari kontra egiteko justifikazioa dana. Situazio konkretu baten esplikazio ta justifikazioa. Jainko besteratzaillea, gizona alienatu duena. Euskal gizona bere buruarentzat arrotz eta estraiñu egiten duena. Euskalduna, planteatu zitzaion arazoaren aurrean, defentsiban jarri zen edo, zeatzagoak izan nahi badugu, defentsiban jarri zuten. Hori justifikatzeko gizon eta gizarte konkretu bat, nekazaritzakoak, eredutzat eta alda-eziñezkotzat artu ziran. Konkretutik ez zuten ezer, ordea. Astratoak ziran. Batetik, nekazaritza garaietan euskalduna esaten zuten bezelakoa ez zelako. Bestetik, desgaraiean egingo delako eredu. Horrela euskaldunarentzat gizongintzak ez du sentidurik izango. Bere egin-kizuna eredu baten konformazioa izango da ta ez gizona sortzen joatea. Uste hori gizonaren liberazio ta osatzearentzat kate ta eragozpen bat izango da. Jainko bat izango da errealidade guzti horren eustaillea. Izate hori ez balitz ez luke sentidurik izango gaiñontzeko guztiak.

garai berriak

Euskaltzaletasunak bere belauak ditu. Belaun bakoitza industriatutako Euskal Herria'n integratuagoa arkituko da. Bere pentsamentua eta adimenaren giroa oraindikan nekazaritzarenean iraungo du. Dударik gabe, pentsamentu honek bere eboluzioa izango du baiñan zaiñ zuzendariak betikoak izaten jarraituko dute.

Gaurko belaun euskaltzalea erabat industriatutako gizartean bizi da. Euskal langillearen edo burgesaren semea da. Bere buruaren giroa ta mundua industriatutako gizarteetan izaten bezelakoa da. Aurreko euskaltzaleen munduaren konzepzioak ez dio ezertarako balio. Errealidadearen pixuagatik lehengokoenak ipui polittack iruditzen zaizkio. Bere kezka ta prolematikarentzat ez dute ezer esan nahiko. Euskaldun izatea gero ta zaillagoa izango da, ordea. Lehengo esplikazioak ez onartzea ez da izango, ala ere, euskaldun izatea baztertea.

Esplikazio hori bazterterakoan esplikazioaren eustaille zen Jainkoa ere baztertu egiten da. Horregatik da pozgarria zenbait gazteek Jainkoarengan fedea galtzea. Hoiien Jainkoa ez baizen Biblia'ko Jainkoa. Gizonaren autonomiaren etsala eta eragozpena zen Jainkoa baizik. Euskaltzaletasunak uste zuen bezelako gizartean ez zegoen gizonarentzat autonomiarik. Gizarte hori, lege zaharrak osatutakoa noski, Jainkoak zuzenki ezarria omen zen. Berak zuzenean horrela sortua. Dana garbi zegoen, dana esplikatua arkitzen zen. Gizonaren eginkizuna gizarte hortan bere papera betetzea zen. Hori izango zen bere ontasuna edo gaiztotasuna neurtzeko kriterioa eta neurria.

Gizonak bere gizatasuna etengabe izateratu behar zuen errealdadea zela ez zuten pentsatu ere egiten. Historiaren eboluzioa dialektikoa izan zitekienik ez zitzaizen bururatu ere egiten. Gizona bide jakin batzuetan katigatuta arkitzen zen Jainkoaren izenean. Dana esplikatuta zeukan ezkeru, bere burruka guztia lehengo gizartea berpiztea ta eguneratzea izango da. Gizon euskaldunaren ideia astrato bat izango du ta bere gizongintzan gizon horren irudian biurtzeko saiatuko da.

Postura honek ez du batere sentidurik gaurko euskal gaztediarentzat. Lehenago esan den bezela hau erabat industriatutako gizartean bizi da ta honelakotan izaten den mentalidadearen kide da.

Bizi den industriatutako gizarte hori besteratzaillea dela konturaturako da. Gizonari bere autonomia kentzen diona. Gizona ta gizar-tea sortzen joateko duen derrigorrezko beharra lapurtzen diona. Gizon izanik, gauzatu egin nahi duena, numero ta gauza gisan errezago manejatua izateko. Euskaldun izatea, ots, gizon konkretu bat izatea ukatzen diona ta konkretu egiten duen kondizionamendua ukaturik **besteen** normak eta izaerak proposatzen dizkiona.

Honela kontzientzi ta rebeldi berri bat jaioko da. Euskaltzale berria gizon erreboltatua izango da. Euskaldungoa ber-asmatu beharko da. Euskaldunaren gizongintza ez da izango lehengo gizartearen gisara moldatzea, sortu ta izateratu beharko dana baizik. Erreboltatua danez euskaltzale berriak lehendabizi bera sortu den giroan zabaldua dauden kateak lertu beharko ditu. Bere gizatasunaren autonomia reibindikatu du. Bere gizongintza berri hontarako ez du Jainkoaren beharrik izango. Arrazoi guztiarekin, Euskaltzaleen Jainko hori baztertu beharko du. Hau bere bere autonomiarentzat oztopo bat delako. Asmatze berri hontan ez du Jainko horren beharrik izango. Hau da koska. Zenbait euskal gazteek fedea Euskal Herria'n dagoen Eleizagatik galtzea, egunero ikusten da. Inportanteagoa da. ordea, euskaltzaletasunean Jainkoa itzak sortzen duen ekibokoak zutik jarraitzea. Jainkoa domestikatu egin dugu. Traszendentzia dana bertakotu. Gure situazioa lotu. Ta situazioa aldatu ezkeroz zer? (8).

Jainkoaren ideia euskal kristauok zertan zuzendu behar dugun aztertu aurretik begirada bat eman dezaiozun gure munduko Jainko-ukatzailleen banaketari.

Jainko-ukatzailleak

Iru sailletan banatu ditzazkegu.

LEHENDABIZIKOAN Jainkorik izatea edo ez izatea ajola ez zaienak osatzen dute. Ugarietak dira, kristauen artean ere bai. "Gure Jainkoak makina ta efikaziaren ideia dira; gure bizitzaren sentidua aurreratzea da, gaillurrera ahal beziñ gertu irixtea. Erlijioaz, ordea, monotheismoa entenditzen badugu, orduan, jakina, gure erlijioa eskapatetetan erakusten diran merkantzi hoietako bat da. Monotheismoa enajenazioarekin, besteretzearekin, elkartu-ezifizekoa da. Gizonaren osatzea, bere salbazioa, bizitzaren xede nagusia

egiten du, beste edozein xede batera makurtu ezin ditekena, Jainkoa definitu ta ezagutu ezinezkoa denez, eta gizona bere irudira egia dagonez, **gizona** ezin dezakegu definitu. Honekin, **gauza** bezela ezin dezakegula beñere kontsideratu esan nahi dugu. Monotheismoaren eta idolatriaren arteko burruka bizimodu produktiboaren eta besteratuaren artekoa da. Bizitzaren sentiduak eta bere soluzioak ez digu batere ajolik. Bizitza disgustorik gabe pasa eta ahal bezin ondo inbertitu beste xederik ez dagoela uste dugu. Gehienak Jainkoa sinisten dugu. Gaiñontzekoak ez. Era guztietara Jainkoa ametitzen da. Hori sinisteak edo ez sinisteak ez dio loa inori galdu erazitzen, ez dio inori interes serio bat sortarazten. Gure kulturaren ez dago batere diferentziarik Jainkoa sinisten dutenen eta ez dutenen artean. Inor ez da arduratzen Jainkoaz ezta ere bere izatearen prolemaz. Jainkoa urruti dagoen "Director General del Universo S.A." bat da. Zuk han dagoela badakizu, eta mundu hontako teatroaren representazioa zuzentzen duela. (Bera gabere berdin izango litzakela uste baduzu ere); zuk ez duzu ikusten baiñan bere zuzendaritza nabaitzen duzu, "zure papera" egiten ari zeran bitartean". (9). Itz hauek dira ondoena errealdadean Biblia'ko Jainko ukatzaileen postura azaltzen dutenak.

BIGARRENGOAK marxistak dira. Nolabait eta laburki hauen pentsamentua puntu hontan definitzeko marxista batek diona jaso dezagun: "Jainkoaren ideia sakon biziutako benetako aspirazioei dagokiena da. Aspirazio hauek, ordea, erabat indibidualak dirudite-nean ere guretzat historiaren **azpian** arkitzen dute beren esplikazioa. Hori da guk esan nahi duguna zuzentzat aia penagarri den espresio hontan. gizonak dirala Jainkoa sortu dutenak" (10).

Jainkoa gizonak sortutako da, diote marxistak. Gizonak bere burruka ezin esplikatu ditunak, onratu ezin ditunak Idealizazio batean reflejatzen ditu. Idealizazio hori da Jainkoa. Gizonen adimenean eta bihotzean sustraituta dagoen Idealizazio hori desegiten ez den bitartean ezin esan ahal izango dugu gizona erabat bere buruaren jabe egin danik. Idealizazio hori sortuarazi duten kondikioak desgindakoan ez da bere beharrik izango. Komunista erreboluzioa betetakoan ez du inork Jainkoa sinistuko.

IRUGARRENEAN absurduaren gizona jarriko dugu. "Gizon honen borondatea ez da mundua Jainkorik gabe ententitu ta esplikatzea. Berarentzat mundua absurdua da. Gu'xiago pentsatzen du mundua aldatzerik, aldaketa guztiak egin arren absurdua izaten jarraituko lukelako. Bere asmoa Jainkorik gabeko mundua **"existitza"** besterik

ez da. Zeatzago esateko **“existitzen jardutea”**, Jainkogabe ikusten duen munduan Jainkogabea izateko asmoa duen gizona. Jainkorik ez izatea nahi du” (11). Existentialista joera da honekin aitazten duguna bere era guztietan.

Iru saill hauetan arkitzen dira, gutxi gora behera, euskaldun fedegabeak. Bakoitzak bere prolematika berezia presentatzen du.

zer Jainko?

Jean Rostand frantzes biologilari famatuak liburu bat idatzi berria du. Liburuan dio Jainko beharrik ez duela bere esplikazioetarako. **François Biot** dominikoak liburu honen kritika egiterakoan gure jardunerako aiposean idatziak diruditen itz hauek idazten ditu: “Jainkoa ez da munduaren esplikazioa. Kristau fededuna ez da fedegabearen aurrean dakiña ezjakifaren aurrean presentatu ditekenez norbait. Fedea ez da egoneziñ metaphisikoa kentzen digun soluzioen liburu bat” (12).

Aitatutako euskaltzaleen Jainko hori Jainko domestikatu bat zela ikusi dugu. Situazio konkretu baten justifikazioa ta esplikazioa. Gizonari bere ahalmen kreatzaillea, bere autonomia, kentzen diona.

Hau afirmatzea, dudarik gabe, astrazio bat da. Ezin diteke ukatu uste hauek askotan Jainkoarenganako aprosimazio bat dirala. Uste onak eta okerrak nahastuta zeudela. Guk aprosimazio hortatik gizonaren asmaketa izan dana aztertu ta aitatu dugu. Gizon euskaldunek zergatik eta zertarako izan duten Jainkoaren uste konkretu hori. Fedearen eraberritzean “sifnisten dut Jainko” esaterakoan sifniste horri itsasten dizkiogu txipristin alienatzaileak baztertu behar ditugu. Ba dakit gu ere aprosimazio batean gaudela. Lehengoa gaitzezkatu beharra dugu, ordea, ta benetako Jainkoarengandik urbillago izaten saiatu (13).

Biblia'ko Jainkoa esker utsa da, grazi utsa, debaldekoa. Ez du ezertarako balio. Bere utilidadea ez da neurtu ditekena. Ez du utilidaderik. Ez da mundua esplikatzeko tresna bat. Jainkoagatik bakarrik sifnisten da Jainkoa. Ez da moralaren sustrai bat emateko, inestigazioak arkitu ez dituztenak esplikatzekoa. Honelako fedea gizonaren kontrakoa litzake eta biraoa: mythologia, majia etab. Jainkoa sifnisteak ez digu bakaziorik ematen gure gizongintzan. Hau ez da igarotako zerbaiz konformatu beharra.

Jesukristoren bitartez etorri zaigu izkutuan zegoen Egi hori.

Berak ekarri zigun esperantzan bizi gera. Bere piztueragatik dakigu gaitza ta gaitzontzekoak egun batean argituko zaizkigula. Egia esateko "gizonarekiko guztiak bere sustraian Jainkoaz itzegiten digu baiñan Jainkoaren errebelazioaren itz aproposarik gabe, izkutatu egiten digu, batez ere Jainkoak gurekin izan nahi dituen artu-eman naturaleza-gaindikoetaz dagokienei" (14).

Jainkoa sifinista ez da arrazoiaren kontrako zerbait. Bere aztar-nak kreazio guztian ikusi ditzakegu. Ez dugu horregatik sifinisten. Jainkoak Berak nahi izan duelako bakarrik. Gure Jainkoa ez baida philosophilariena.

Industriatutako gizartearen aurrean euskaltzaletasuna fronte egiten arkitu zen. Gizatasunaren eta gizarte onaren definizioak igarotako garai idealizatu batean finkatutakoak ziran. Eboluzioarentzat, gizona gero ta gizonago, gero ta kontzientziatuago izateko darakin historiarentzat frenu bat zen definizio hori. Mikroeboluzioa zen gizonarentzat ametitzen zen bakarra, bere autonomia bortan gelditzen zen. Jainkoa zen gizarte hori ezarri zuena eta horregatik zuten arrazoi bere burrukan euskaltzaleak. Horregatik zen bat eta berridifa euskeraren, euskaltzaleen eta Jainkoaren burruka.

Fedeak, debaldetan emana zaigunez, ez digu eskubiderik ematen kezka baztertzeko, galderak ixiltzeko, gizonak bere gizongintzan duen burruka ixiltzeko. Gure fedean ezer bada inportantea grazi utsa den Jainko honek, debaldetan azaldu zaiguna, bere kreazioaren parte egin gaitula; bere antzeko egiterakoan gu ere kreazioaren kide egin gaitula, gizon egin gaitunez, libertatea eman digunez, autonomi osoa eman digula da. Perspektiba hontan gelditze guztia erru aundi bat bezela azaltzen da. Jainko zulotapatzaile bat birao bezela azaltzen da.

Egia aitortu dezagun. Euskaltzaleko gure joeraren defentsarako Jainkoari dei egin diogu. Gure asmoetarako egokia zen Jainko bati. Beraren izenean egin dugu burruka. Burruka hori aldatu beharrak, beste zuzendaritza bat eman beharrak idolo bat zen Jainko horri burruka egitera bultzatzen gaitu. Idoloa Jainko domestikatu bat zelako, etxeko biurtu genduen zerbait. Jainkoa gure baitan dagoela egia da, ez gure morroi bezela, ordea, naturalezagaindikoa bezela baizik.

Euskaltzaletasuna ankaz gora jarri behar baldin badugu, atzera begiratu erazitzen ziguten lokarriak autsi behar ditugu eta lokarri hoiakin loturik erabilli genduen Jainkoa ere autsi behar dugu. Eta

hontan, fedegabeak badira, euskal gizonaren alde, bere liberazioaren alde, burrukan dabiltzanekin bat jokatu behar dugu. Ezin ukatu gure espiritua hauetatik askotaz ere gertuago arkitzen dela zenbait lededunetatik baiño.

elkar-izketa

Eskarmenturik ezak ematen duen ausardi aundi batek bakarrik egin du posible lerro aldrebes eta nahastu hauek idatziak izatea. Baiñan baita ere esasperazioak. Ba dirudi Euskal Eleizaren prolema-rik aundiena me-zak euskeraz ematen diran edo ez aztertu ta eztabaidatze ote den. Hori oso auzi inportantea dela ba dakit. Baiñan nun dago euskal theologia? Apenas ezer ikuslen den.

Euskaltzaletasunaren giroa erabat aldatzen ari den hontan ikaragarrria da euskal kristauok dugun kontzientzi ona. Gu Eleizan beti aurreatuak izan omen gera. Gu Espaiña'n Herri katolikuen omen gera etab. etab

Ez ote dugu guk ere gure buruaren azlerketa bat egin behar? Fedegabeekin, marxistekin, itzegiteko prest ote gaude? Sufizientzi hori ez ote da frenu izugarri bat? Konturaku ote gera gaurko eztabaidetan zer den sustraikoa la zer azalekoa?

Saltsan gabiltzanontzat, egia aitortzeko, argi aundirik ez. Deskonfesionalizazioa gure giroan erabat onartua da aspalditxotik. Deskonfesionalizatzeko hori mingaiñezkoa bakarrik ote den pentsatzen asi beharra dago. Oraindikan defentsibako espiritua, ghetto usaia, ez ditugu astindu. Ofizialki ez bada ere ba dira joerak, partiduak, posturak, katolikoen giroan —apaiz eta laiko— gaizki ikusiak diranak.

Atheismoa euskal gaztedian ez da probabilidade bat, neurri aundi batean dato bat baizik. Guretzat, gabiltzanontzat, eguneroko ogia. Horregatik puntu batzuek argi jarri behar ditugunak dira. Horregatik aitatu-tako liburu batelik ezarriko ditut, erderaz, egilleak eman nahi izandu dien sentidu osoan ententituak izan ditezen itz hauek:

“Concedemos gustosamente que cuando una respuesta” es presentada como solución de los enigmas intelectuales o como eslabón intrínseco del dinamismo intra-histórico de la evolución humana, se convierte en un elemento alienador que en cuanto tal frena el impulso prometeico de la aventura humana. Confesamos también

que en este mismo momento, esta "respuesta religiosa" se ha degradado sustancialmente y que ha perdido en consecuencia lo que la caracterizaba esencialmente: su "gratuidad".

Es aquí donde se encuentra el punto central de un diálogo en profundidad entre cristianos y ateos.

Los cristianos debemos considerar muy atentamente esta exigencia de infinito, esta especie de transcendencia intrahistórica que constituye la grandeza de la praxis del hamunismo ateo. Y a partir de nuestra fe cristiana, no tenemos derecho de exigirles el reconocimiento de la religión en cuanto componente intrínseco —exigido— de la naturaleza.

Por su lado los ateos deben reconsiderar nuestras afirmaciones teológicas sobre la "gratuidad" de Dios y de la religión. Esta gratuidad, en efecto, impide desde su mismo punto de arranque, que la "respuesta religiosa" rivalice con la independencia humana o que trabaje la libertad de movimiento de la evolución ascendente del hombre.

Un diálogo de esta naturaleza suprimiría la posibilidad del anatema recíproco: la acusación del "peligro alienador" (15).

* * *

Bukatzer a noa. Lerro hauek ber-irakurri ditut. Berriro idazten aste-ko asmo bizi etorri zait hori egiterakoan. Ez da posible, ez dut betarik. Gure euskal Eleizarenganako maitasunak korri erazitzen dit arrisku hau. Euskal Eleizaren garai berriak etorri ditezten, "len itzal, irudi ta itxura zana, egi biurtzen bait-da orain eta galduak dira betiko, gerokoen iruiditarako zeuden eraketak. Aurrez adierazi ta agindutako salbazioa, erospen, Jaunaren Pazkoan mamitu da" (16).

(1) Paul Germain, *Dieu aujourd'hui*, Semaine des Intellectuels catholiques, Paris'en, Desclée de Brouwer etxean, 1965' gn., *L'homme et Dieu* izeneko atalean 19'gn.

(2) José M. González Ruiz, *El Cristianismo no es un Humanismo*, Madrille'n 1966'gn., Ediciones La Península etxean argitaratua, 22'gn. orrian.

(3) Rikardo Arregi, *Absolutugintza*, Z. ARGIA'ren 1967'gn. urrillaren 29'an azaldutako artikuluan.

(4) Julio Caro Baroja, *Vasconiana*, La tradición técnica del pueblo vasco, o una interpretación ecológica de su historia izeneko azatian, 109'gn. orrian. Madrille'n 1957'gn., Minotauro etxeak argitaratutako liburua.

(5) Ibid. 147-148'gn.

(6) Puntu hontarako erabat interesantea da delako publikazio hau, "Memoria significativa de lo que tiene espuesto y pedido la ciudad de San Sebastián para el Fomento de la Industria y Comercio de Guipúzcoa", publicada por acuerdo del Ayuntamiento general de vecinos concejantes y Junta de Comercio de la misma ciudad". 1832'gn. argitaratua. Liberalak bere ekonomiaren prolemtatik plan-teatzen dutena azaltzen da hemen.

(7) Casimiro Jausoro, *El Fuero y la Revolución*. Madrille'n, La Imprenta Española moldiztegian, 1872'gn. argitaratutako liburuxkaren sarrean XV'gn.

(8) Aita Villasante'k honela dio: "Lehenago, gure Euskalerrian, fedea gorde izan da giro egoki batek eusten ziolako. Orañi beñiolako giro ura aldatuaz dioa. Obeki esateko, mundu guztia ari da giro-aldatze ori jasaiten. Oralgo bizi-moldeak, oitureek iraulita gainazpi jarri dizkigute lengo erak eta usuario zaharrak. Eta egokera berri onen txipristiak gurera ere eldu dira nai ta naiez". *Kristau Fedaren Sustraiak, Jainkoa* liburuan, Arantzazu'n 1962'gn. 7'gn. orrian.

(9) Erich Fromm, *The Sane Society*, Rinehart & Co., Inc., New York, Españolez. *Psicoanálisis de la Sociedad Contemporánea* izenarekin Mexico'n 1964'gn. 6-gn. aldiz Fondo de Cultura Económica etxeak argitaratutakotik 149-150'gn.

(10) Jean Bruhat, lehenago aitaturako *Dieu aujourd'hui* liburuan, *Le marxisme et le fait religieux* zatian, 86'gn.

(11) John C. Murray, *The problem of God*, Yale University, New Haven and London. Españolez. *El Problema de Dios* izenarekin Barcelona'n 1966' gn. Nova Terra etxeak argitaratutakoan 113-114'gn.

(12) *Témoignage Chrétien*, Parise'n, 1217'gn. alean, 25'gn.

(13) Igor A. Caruso'k honela dio: "La absolutización de cualquier experiencia humana constituye un error frente a lo humano; pero también la negación de una experiencia aún aberrante lo es igualmente. Esta paradoja es particularmente aguda en la experiencia religiosa, que sitúa al hombre bruscamente ante el infinito, preservándolo al mismo tiempo contra esta condición inhumana por la relatividad de sus expresiones". *Psicoanálisis para la persona*, Barcelona'n 1965'gn., Seix y Barral etxean, 34'gn.

(14) D.P. Schoonenberg, S. Sj., *Revelación, Fe y Proclamación*, Barcelona'n 1966'gn. Estela etxeak argitaratutakoan 51'gn.

(15) J. M. Gonzalez Ruiz, op. cit., 82-83'gn.

(16) Zabaleta Gaztañaga, *Jainkoaren erria edo Eliz-misterioa*, Donostia'n 1967'gn., 46'gn.